

ОСНОВА

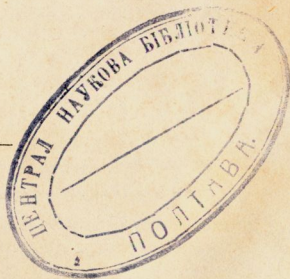
ЮЖНО-РУССКІЙ ЛІТЕРАТУРНО-УЧЕНЫЙ

ВѢСТНИКЪ

«Добра хочу братья и Русскій Земли,
Владиміръ Мономахъ.»

1861

ФЕВРАЛЬ

ПЕТЕРБУРГЪ

ВЪ ТИПОГРАФІИ П. А. КУЗНЕЦА.

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ

съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи представлено было въ Ценсурный Комитетъ узаконенное число экземпляровъ. С. Петербургъ, марта 7-го дня, 1861 года.

Ценсоръ *Ст. Лебедевъ.*

26 февраля, утромъ, въ 5½ ч., скончался Тарасъ Григорьевичъ *Шевченко*, послѣ непродолжительной, но тяжелой болѣзни.

Минулися мої слѣзи,
Не рвѣця, не плаче
Поточене старѣ сѣрце
И очи не бачать....

Кто зналъ его какъ поэта и человѣка, пойметъ всю великость нашей утраты. Украина отвѣтитъ стономъ на страшную вѣсть о смерти *нашого бѣтька*: такъ все привыкли называть *Тараса*. Она потеряла въ немъ свое, самое горячее сердце, свою славу, свою печаль и отраду, свою *большиз и здоровье*. Теперь Украина дѣйствительно *вдова — сиротина, сирота — небога*, какъ онъ называлъ ее въ своихъ вѣчно-юныхъ, полныхъ безграничной любви и тоски, истинно-народныхъ созданiяхъ.

Тарасъ Григорьевичъ умеръ не дождавшись нѣсколькихъ дней до обнародованiя Манифеста 19 февраля, который принесъ давно-ожидаемое облегченiе его роднымъ и десятку миллионновъ соотечественниковъ: это была самая горькая насмѣшка судьбы надъ Шевченко... но оттого еще какъ будто чище и возвышеннѣе становится его любовь къ народу, стоившая ему обильныхъ слѣзъ.

Загинула ёго головошка
Бѣзъ роду-родини,
Бѣзъ вѣрної дружини...

но гробъ его окружала огромная семья людей, сочувствующихъ истинному достоинству, безъ различiя вѣрованiй и народностей. Могила Шевченка, гдѣ бы она ни была, будетъ вѣки святища: теперь она посѣщается знакомыми и незнакомыми ему при жизни, и вся укрыта свѣжими вѣнками.

Слава ёго не вмерѣ, не поляже!

«Основа» употребитъ всевозможныя старанія записать на своихъ страницахъ все, что можетъ увѣковѣчить память поэта.

Вслѣдъ за 2-ой книжкой «Основы» подписчики получатъ «Воспоминаніе о Шевченкѣ и его погребеніи», при которомъ— столь памятнымъ для всѣхъ образомъ — высказалось глубокое сочувствіе къ усопшему.

Въ нашихъ рукахъ теперь находится драгоценное собраніе неизданныхъ его стихотвореній, лично намъ переданныхъ по-этомъ при первой вѣсти объ осуществленіи южнорусскаго вѣстника, и подлинный дневникъ Шевченка, съ 1857 по 1858 г., сообщенный намъ близкимъ его другомъ. Радумеея вмѣстѣ съ нашими читателями, что не все сокрылось для насъ въ этой безвременной могилѣ.

Усердно просимъ многочисленныхъ друзей и почитателей Тараса Григорьевича и вообще всѣхъ, кому дорога память объ немъ, сообщать намъ его стихотворенія, письма и вообще біографическія свѣдѣнія о поэтѣ, а также и о родныхъ его. Редакція съ благоговѣніемъ сохранитъ подлинныя письма и другія бумаги Шевченка и, по требованію, будетъ въ цѣлости возвращать подлинники тѣмъ, кто ихъ доставитъ. Всякая замѣтка, всякій случай, касающійся такого человека какъ Шевченко, имѣетъ великую важность. Многое позабудется и исчезнетъ навсегда, если не будетъ записано тотчасъ, когда вѣсть о смерти поэта-художника вызоветъ разнообразныя воспоминанія въ каждомъ, кто что-нибудь объ немъ знаетъ. На насъ, Украинцахъ, лежитъ непремѣнный долгъ соорудить надъ свѣжей могилой народнаго пѣвца памятникъ, достойный его и народа: къ такому чистому и справедливому дѣлу каждый, навѣрно, приложитъ дѣятельное участіе.

КОБЗАРЬ.

VI.

МОСКАЛЕВА КРИНИЦЯ.

ПОЭМА.

Я. Г. КУХАРЕНКОВИ.

(на підмилть 7 мѣл 1857 року.)

Не на Вкраїні, а далѣко —
Ажъ за Ураломъ, за Элѣкомъ,
Старій недобитокъ — *варнакъ* (*)
Мині розказувавъ отагъ
Про сю Криницю Москалеву;
А я, сумуючи, списавъ,
Та ріємъ ніщечкомъ додавъ, —
Та невеличку и дешѣву
(Звичайно, крадене!) зобгавъ
Тобі поэмѣ на поміни,
Мій друже щірий, мій єдиний!

I.

Після *великої зими*,
За Катерини за Царіци,
Москаль ту викопавъ криницю,
А якъ вінъ викопавъ — то ми
Оцѣ й розкажемо въ пригоді,

(*) Клейменый каторжникъ.

А ви записуйте: не шкодить
 Такую річ и записать —
 Бо се не казка, а билиця,
 Або бувальщина, сказать.
 Оттак пишеть: була криниця...
 Ні, не криниця, а село —
 Пишеть — давно колись було
 Між садами, при долині,
 Таки у насъ, на Україні,
 Було те Божее село.

Въ селі томү вдова жиля,

А у вдові дочка росля

И синь малютокъ.

Добре мати дітокъ

Багатому: хвалить Бога

Въ роскошахъ; а вбогій

Вдові не до того:

(Бо зацпій за шкүру саля —

Трохи не пропала) —

Думала птї въ черницї,

Або утопитись,

Такъ жалъ маленькихъ дітокъ стало

(Звичайне, мати! — що й казати!)

Та, може, ждався-таки й зять,

Бо вже Катруся підростала, —

(Катрусєю вдовівна звалась), —

Чи вікъ же її продивувать,

Зносити брівоньки ні за що?

Хибá за те, що сиротá?

А красотá-то, красотá!..

Мій Боже милий! А трудяще,

А чепурне, та роботяще,

Та тихе... бачъ, и сиротá,

А всімъ була на-вдивовіжку;

Бувало, вигляне изъ хіжі,

Якъ тая квіточка зъ росї,

Якъ тее сонечко зъ-за хмари:

Весь похолону, не живій

Стою, було... .

Ані кара,
 Ні мўки, кайдани,
 Ніже літа, сїну,
 Тїї сїли не втомїли...
 Оттáкъ и загїну, —
 Такъ и згїну, — бо дивїся:
 Смєртї сподїваюсь,
 А ридáю, мовъ дитїна,
 Тїльки-що згадáю
 Катєрїну... Слўхай, сїну,
 Мїй дрўже єдинїй!
 Слўхай дóбре, та записуй, —
 Та на Українї,
 Якъ Бóгъ тебє допровáдить,
 То розкажї, сїну,
 Що ти бáчивъ дявола
 Своїми очїма!..

II.

Такъ, бáчишь, дївонька оттá
 Рослá собї; и роботáщий
 (Бо всюдї сїроти — ледáщо)
 У нáймахъ вїрїсь сиротá,
 Ненáче бáтькова дитїна.
 Отóжъ, той сáмїй сиротá
 У нáймахъ, сякъ собї, то тáкъ,
 Придбáвъ сїрóма грошеня́тъ,
 Одєжу справивъ, жупанїну,
 Та не відсїль и не відтїль
 Купївъ садóчокъ и хатїну,
 Подякувавъ за хлїбъ, за сїль
 И за наўку дóбримъ лóдямъ.
 Та до вдовївнї навпростецъ
 Шелєсть за рушникáми!..
 Не торгувáлись зъ старостáми,
 Якъ те бувá зъ багатиря́ми,

Не торгува́въ и паноте́ць
 (На диво лю́дямъ та на чѹдо!) —
 За три́ копій звінча́въ у бѹдень,
 Безъ пѣхи, та́къ, якъ довелось...
 Отту́тъ-го, голу́бе мій сі́зий,
 Отту́тъ-го й ли́хо поча́лось.

III

Уже́, либо́въ, після́ Покро́ва
 Верта́вся зъ Дону́ я, та зно́ву —
 (Бо я́ вже двічі́ посла́въ
 До дівчи́ни за рушника́ми) —
 Посла́тъ и въ тре́йте міркува́въ, —
 Та съ чумака́ми, та зъ вола́ми,
 Якъ разъ въ неде́лю на весі́лля
 До удові́вни причвала́въ.
 Пропа́ло, все добро́ пропа́ло,
 Ані щі́тинки не зоста́лось!..
 Пропа́въ и я, — та не въ шинку́,
 А на *кобѣлі*... На віку́
 Всі́ лю́де ба́чять ли́хо, сі́нну;
 Але́ тако́го, мій е́диний,
 Тако́го лю́того — ні́хто,
 Ні́хто и зда́лека не ба́чивъ,
 Якъ я, лука́вий! А тимъ ча́сомъ
 Просо́хли о́чи у вдові́:
 Нена́че въ Бо́га за двері́ма,
 У зя́тя та въ сина́
 Стара́ собі́ спочива́е,
 А на Кате́рину,
 На дитя́ сво́є е́дине,
 Ті́льки погляда́е.
 А я́ въ шинку́ съ п'яні́цями
 Ду́шу пропива́ю, —
 Та й пропівъ! Запро́давъ ду́шу, —
 И ду́шу и ті́ло:
 Ті́ло ка́тові, а ду́шу... —

О, Бóже мій мїлий!
Хотїлося бъ жить на свїті,
Та-ба! трѣба вчїтись —
Ще змалечку трѣба вчїтись —
Якъ на свїті жити,
А то бїтимуть, та й дўже!..
Не знаю, мій дўже,
Чи сатана лихо коївъ,
Чи я занедўжавъ,
Чи то менѣ злїя дóля
Привелá до тóго!..
Такї й дóсї ще не знаю —
Не знаю нїчóго...
Знаю тїльки, що тверезий,
(Бо вжé анї вина,
Нї медї, нї оковїта
Не пїлися, сїну)!..
Оттакé-то сподїялось!
Вмеръ бáтько и мáти,
Чужї люде поховáли,
А я, мовъ проклятий,
Мовъ Іўда одрїннутий
И людьми и Бóгомъ,
Тїпїюся, ховáюся —
И дїйшло до тóго,
Що я вь ночї підкравшися,
Максїмову хáту
(Бо ёго Максїмомъ звáли —
Вдовинóго зїтя)
Запáливъ! Згорїла хáта...
А душá проклята
Не згорїла... моá душá,
Мій дўже, мій брáте,
Не згорїла, а зостáлась —
Тлїе, й дóсї тлїе...
И коли вонá зотлїе,
Коли одпочїне, —
Святїй знáе...

IV.

Съ переляку

Вмерла Катеріна;
 А Максимъ на пожаріще
 Та на попілице
 Подивівся... нема раді!..
 Тільки вітеръ свіще
 У димарі та въ кімні...
 Що тутъ въ світі діять,

И що теперъ ёму почати?
 Подумавши, перехристівсь
 Та й зновъ пішовъ у наймити
 Голодні злидні годувати;
 Вдова зосталась не самá,
 А зъ синомъ парубкомъ; женити
 Ёго збиралась въ осопі,
 Ажъ гулькь!.. одъ матушки-царіці,
 Такі изъ самої столиці,
 Прийшовъ указъ — лобі голить;
 Се въ перший разъ такий указъ
 Прийшовъ зъ Москóвщини до насъ,
 Бо на Україні въ насъ бувало
 У козакі охóчі йшли,
 А въ пікинери вербували —
 Та тежъ охóчихъ... На селі
 Збиралася громада радить —
 Когó голить у москалі.

Порáдили громадою —
 И вдовичénка-ледаціцю
 Забили въ скрепцію,
 Та й повезли до приёму!
 Онъ-якé творітця
 На сямъ світі, — якá правда
 У людéй, мій сину!..

V.

»Ні вже«, каже, »добрі люде,
Не такъ вонó буде,
Оттакъ хибá!« Максимъ каже:
»Які зъ мене люде
У наймитáхъ! Идú служіть;
Нехай«, каже, »вдовинъ синъ
Та не стáне нідъ аршинъ,
А я стáну «

Изъ приёму

Верну́вся до-дóму,
До мáтери вдовиченко;
А Максимъ съ приёму
Пішовъ собі у Москалі,
Помолівшись Бóгу.
Мини полéгшало, — а съ чо́го,
Съ чо́го полéгшало мині?
Съ то́го, що вóрога не стáло...
Яко́го жъ вóрога, мій Бóже!
Мой пекельная душа
Кого́ боялася? Максима!
Ні, не Максима, а когось,
Когось боялася проклята:
Луциперові служила
Та ёго й страшилася!...

VI.

Черезъ годъ, отó, й велика
Зимá наступила;
До зеленої неділі
Въ байракахъ біліли
Снігі білі, — тоді жъ отó
П Очаковъ брали
Москалі; а Запоро́жже

Перше зруйнували.
 Розбрилося товариство...
 (А що то за люде
 Були ті Запорозці —
 Не було й не буде
 Таких людей!..)

Підь Очаковъ

Погнали й Максима:
 Тамъ-то ёго скалічено,
 Та на Україну
 Повернено зь одставаю, —
 Бачишь, праву ногу,
 Чи то ліву, підстрелено...
 Миш не до того
 Було тоді: знову люта
 Гадина впилася
 Вь саме серце; кругомъ ёго
 Трічі обвилася,
 Якъ той *уродъ*... Що тутъ робить?
 Не дамъ собі ради;
 А Максимови кривому
 Нічого не вадить:
 Шкандибає на мільці
 П гадки не має;
 А вь неділеньку святую
 Муидирь надіває,
 П медаль и хрестъ причепить,
 П заплетє косу
 Та ще й борошномъ посипле...
 (Я не знаю й досі,
 На що вонó Москалі ті
 Коси заплітали,
 Мовъ дівчата, та святее
 Борошно псували?...
 На іграшку, я думаю—
 Такъ-собі, абі-то!)
 Отó жь було, мовъ генералъ,
 Максимъ сановито

Приберётця у неділю
Та й пошкандибáє
У храмъ Божий; на криласі
Стáне та й сивáє
Зъ дякомъ-такій, ато вóзьме
Та ще й прочитáє
Апóстола середъ цѣркви
(Вівчився читáти
У москаляхъ). Непѣвний бувъ
Максімъ отой, брáте, —
Та трудящій, роботящій,
Та тихий до тóго,
Та ласкавий... булó тобі
Нижé анікóго
Не зачѣпить нижé діломъ,
Нижé якімъ слóвомъ.
»И талантъ и безталанне
Всѣ«, каже, »вѣдь Бóга
Вседержителя святóго,
А більшé нѣ вѣдь кóго...«
Преблагій бувъ мужъ на свѣті
Максімъ отой, сину;
А й! а й!.. не вѣмовлю,
Моя ти дитино!..
Я — вбѣвъ ёго!.. Постривáй-лишь,
Трóхи одпочину,
Та тоді вже...

VII

Такъ ти кажешъ,
Що бáчивъ Криніцю
Москалеву, що ще й досі
Беруть зъ неї вóду?
И хрѣсть, кажешъ, коло шляху
И досі Господній
Стоить собі на роздóллі;

А не розказали
 Тобі люде тамъ нічого?...
 Вже повимірали
 Тії люде, мої свідки,
 Прáведні люде:
 А я й досі караюся
 И карáтись б́уду
 Ї́ на т́ймъ св́іті...

Ось посл́ухай,

Доводить до чо́го
 Сатана́ той д́ушу на́шу; —
 Якъ не схаменѣтца
 Та до Б́ога не вернетца —
 То такъ и впи́єтца —
 Пазура́ми въ са́ме се́рце...
 Ось сл́ухай же, с́іпу,
 Про Макси́ма пра́ведного:
 Було́ не споч́іне
 Ніко́ли вінъ, а въ неділю,
 Або́ въ я́ке св́ято,
 Берé св́ятий псалт́иръ въ р́уки
 Та й идé читáти
 У садóчокъ: (у садóчку
 Тамъ, у холодо́чку —
 Катерину́ поховáли...)
 Ото́жъ, у садóчку,
 За упоко́й душі́ ї́
 Псалт́иръ прочита́е,
 Пóтімъ собі тихесенько —
 Т́ихо засп́івáе
 »Со св́ятими«, та й запла́че,
 А пóтімъ помья́не
 »О здра́внї« те́цу зъ с́іномъ, —
 И весéлий ста́не:
 »Всé одъ Б́ога«, — ска́же собі:
 »Тре́ба вікъ дожити!«
 Оттакій-то м́ужъ пра́ведний
 Бувъ́ вінъ на с́імъ св́іті;

А у б'удень, — то вінъ тобі
Не посідить въ хаті —
Все пішпорить по надвірью:
»Трѣба роботати«,
Було скаже по-москóвські:
»Атó, лёжа въ хаті,
Ще оп'ухнешь.« Та взявъ якось
Заступъ и лопáту,
Та й пішовъ собі у поле
Криницю копáти.
»Нехай«, каже, »колись люде
Б'удуть вóду п'ити,
Та за мою грішну д'ушу
Гóспода мол'ити.«
Вийшовъ въ поле, геть одъ шляху
У бáлку спусти́вся,
Та й викопавъ при долині
Глибóку криницю.
(Не самъ оди́нь: толо́кою
Ёму помагáти
Й добрі люде приходили
Криницю копáти).
И в'іложивъ цямриною
И, надъ шляхомъ въ полі,
Височéнний хрестъ поставивъ:
Зо всёго роздóля
Ширóкого бу́ло відно;
Се, бáчишь, для тóго,
Щобъ знать бу́ло, що криниця
Есть коло дорóги,
Щобъ заходили зъ криниці
Люде вóду п'ити,
Та за тóго, що викопавъ,
Бóгу помол'ітись.

VIII.

А теперъ уже, — онъ бачишъ,
 Доходить до чо́го! —
 Що я стратить наміряюсь
 Максима свято́го...
 Оттакé-то!.. А за віщо?
 За те, за що Каїнь
 Убивъ брата праведного.

— — — —
 Чи то було у неділю,
 Чи вь якéе свято,
 Слухай, сину, якъ навчае
 Сатана проклятий:
 »Ходімъ«, кажу, »Уласовичъ,
 На твою кри́ницю
 Подивітись.« — »Добре«, каже —
 »Ходімо на́питись
 Воді зь неі погожоі.«
 Та й пішли обое,
 И відерце и віжечкі
 Понесли зь собою.
 Отъ, приходимъ до кри́ниці;
 Я першъ подивився —
 Чи глібоко. »Власовичу«, —
 Кажу, — »потрудіся
 Воді достать: я не вмію.«
 Вінъ и нахилився,
 Опускаючи відерце;
 А я... я за но́ги
 Вхопивъ ёго, та й укинувъ
 Максима свято́го
 У кри́ницю...
 Отакé-то

Сотворивъ я, сину!..
 Тако́го ще не творилось
 Вь насъ на Україні!

Та й ніколи не створитця
 На всім світі, брате!..
 Всюди люде, а я *одінь* —
 Диявоць проклятий!..

IX.

Через тиждень вже витягли
 Максима зь криниці
 Та у бальці й поховали;
 Чималу каплицю
 Поставили громадою,
 А ёго криницю
Москалевою назвали...

А я... пішовъ у гайдамаки
 Та на Сибірі й опинивсь,
 (Бо тутъ Сибіръ була колись)...
 И пропадаю, мовъ собака,
 Мовъ той Іуда... Помолісь
 За мене Бѣгу, мій ти сину,
 На тій преславній Україні,
 На тій веселій стороні...
 Чи не полѣгшає мнї?..

Т. ШЕВЧЕНКО.

1837.
 Новонетровское
 укрѣщеніє.